Lausunto 14.11.2019 Vesa Vihriälä, Helsingin yliopisto

Suuri valiokunta 20.11.2019

Euroalueen lähentymistä ja kilpailukykyä edistävä talousarvioväline, lähentymis- ja uudistusväline sekä teknisen tuen väline

Valmistelun kohteena olevat hankkeet pohjautuvat komission vuonna 2018 tekemiin ehdotuksiin kahdesta rahoitusvälineestä, joilla pyrittäisiin edistämään rakenneuudistuksia ja vakauttamaan euroalueen maiden julkisia investointeja. Nämä ehdotukset eivät saaneet neuvostossa tukea, joka olisi johtanut hankkeiden etenemiseen.

Em. hankkeiden rinnalla on nostettu esille tarve luoda euroalueelle finanssipoliittinen politiikkainstrumentti suhdannetasausta varten. Tällaista instrumenttia voitaisiin käyttää suhdanteiden tasaamiseen euroalueella ja erityisesti sellaisissa maissa, joiden oma finanssipolitiikka ei tähän pysty joko sen takia, että maakohtainen sokki on suuri tai maan finanssipoliittinen liikkumavara (velkaantumiskyky) pieni. Suhdannetasausvälineen, ”eurobudjetin”, luominen on saanut tukea erityisetsi Ranskasta ja yleensä Etel-Euroopan maista.

Pohjoisen Euroopan maat ovat suhtautuneet tällaiseen instrumenttiin hyvin kriittisesti. Syy on ennen kaikkea se, että instrumentti on nähty tavaksi toteuttaa jäsenmaiden välistä taloudellista yhteisvastuuta huonolla tavalla, ts. niin, että jäsenmaiden kannustimet hoitaa omaa julkista talouttaan vastuullisesti heikkenevät ja järjestelmä johtaa pysyviin tulonsiirtoihin asiansa hyvin hoitaneilta huonosti ne hoitaneille maille.

Vain marginaalisesti suhdannetasauksen väline

Nyt puheena oleva kokonaisuus tavallaan korvaa komission esittämät instrumentit. Ehdotuksista tärkein on ”lähentymistä ja kilpailukykyä edistävä väline”. Sitä voi pitää kompromissina em. suhdannetasausvälinettä kannattavien ja sitä vastustavien maiden kesken. Instrumenttia ei itse asiassa ole tarkoitettu suoraan suhdanteiden tasaamiseen. Sillä ei kaavaillun kokonsa (17 mrd € seitsemän vuoden aikana) puolesta myöskään olisi merkitystä suhdannetasaajana; budjetoitu summahan on alle 0,015 % euroalueen bkt:sta.

Välineen voi kuitenkin katsoa kahdessa mielessä auttavan lievästi myös suhdannepolitiikkaa.

Varat on tarkoitus käyttää sellaisten rakenneuudistusten ja investointien rahoittamiseen, jotka tukevat euroalueen maiden konvergenssia ja kilpailukykyä. Tämä tarkoittaa käytännössä taloudellisesti jälkeenjääneiden maiden tukemista niin, että niiden taloudet lähentyisivät rakenteeltaan tulotasoltaan vahvempia maita. Tällöin voidaan ajatella, että maiden suhdannekehitys yhdenmukaistuu ja yhteinen rahapolitiikka sopii kaikille maille paremmin.

Toiseksi väline käyttö edellyttää myös jäsenmaiden omaa rahoitusta. Tämä kansallinen osuus voidaan puolittaa, jos jäsenmaan taloudellinen tilanne on poikkeuksellisen heikko. Tämä merkitsee pientä finanssipoliittista lisätukea maille, joiden taloustilanne on heikko muihin verrattuna.

Em. suhdannetasausvaikutukset ovat kuitenkin vähäiset. Väline onkin lähempänä komission alun perin ehdottamia välineitä kuin suhdannetasausta toteuttavaa eurobudjettia. Suomi on suhtautunut komission esittämiin instrumentteihin kriittisesti useista, mm. säädösperustaan ja vastuuvelvollisuuden epäselvyyksiin

liittyvistä syistä. Kuten VM:n muistio kertoo, näitä ongelmakohtia on korjattu ja tässä mielessä tarve kritiikkiin on vähentynyt. Verrattuna komission ehdotukseen kyseessä on nyt selvemmin koheesiopolitiikan uusi väline. Ei ole kuitenkaan selvää kuinka suuri välineen tuoma hyöty tässä suhteessa on.

Rahoitus ja uudelleenjako

Välineen rahoitus perustuu lähtökohtaisesti EU:n budjettiin. Euroalueen ja koheesiopolitiikan ulkopuoliset maat Ruotsi ja Tanska saisivat hyvityksen siitä, että budjettivaroja käytetään tällaiseen tarkoitukseen. Esillä on myös ollut EU-budjettirahoituksen täydentäminen vapaaehtoiseen hallitusten väliseen sopimukseen perustuvalla kansallisella lisärahoituksella, mutta tästä ei ole päästy yhteisymmärrykseen. Kansallisesta erillisrahoituksesta ei sovittu. On kuitenkin uskottavaa, että tämä ja sen mukana instrumentin koko palaa agendalle tulevaisuudessa.

Kukin maa osallistuu välineen kautta rahoitettuihin hankkeisiin 25 % omarahoituksella. Lisäksi sovittiin, että jäsenmaa saa vähintään 70 sen laskennallisesta kontribuutiosta takaisin. Nämä rajoittavat selvästi välineen uudelleenjakovaikutuksia.

Päätelmä

Keskustelussa oleva rahoitusväline ei ole kovin merkityksellinen. Suhdannetasauksen mielessä se auttaa vain marginaalisesti. Koheesiopolitiikan välineenä sen lisäarvo on myös kyseenalainen. Toisaalta rahoitusvälineestä ei ole haittaakaan, lukuun ottamatta sitä, että järjestelmä monimutkaistuu entisestään. Sovitussa muodossa uusi väline ei ole asia, josta Suomen pitäisi olla hirveästi huolissaan tai jonka edistämiseen tai vastustamiseen sen pitäisi käyttää poliittista pääomaa.